

Зміст

Вступ		4
Розділ 1	Теоретичні основи економічного аналізу	6
Тема 1	Поняття економічного аналізу і його роль в системі управління	6
Тема 2	Зміст, предмет та завдання економічного аналізу	30
Тема 3	Метод і спеціальні прийоми економічного аналізу	49
Тема 4	Види економічного аналізу	77
Розділ 2	Організація та інформаційне забезпечення економічного аналізу	96
Тема 5	Методика розрахунку резервів в економічному аналізі	96
Тема 6	Організація та інформаційне забезпечення економічного аналізу	108
Тема 7	Функціонально-вартісний аналіз	124
Тема 8	Системність економічного аналізу	150
Тема 9	Історія, проблеми та перспективи розвитку економічного аналізу	163
Розділ 3	Задачі та методичні вказівки до їх виконання	175
	Тести	191
	Термінологічний словник	221
	Список використаних джерел	269

Вступ

Перед аналітиками у наш час ставляться актуальні проблеми грамотного використання економічних термінів, розуміння сутності, умов застосування та подальшого удосконалення системи показників, методів і прийомів аналізу економічної інформації, а також пошуку резервів підвищення ефективності виробництва, покращення використання ресурсів і зміцнення фінансового стану підприємств. Ці та інші питання методології аналізу викладені в теорії економічного аналізу, вивчення якого сприяє формуванню ділових якостей економіста, бухгалтера, менеджера, бізнесмена.

Економічний аналіз є синтезованою наукою, яка сформувалася шляхом інтеграції низки економічних наук. Тому при її вивченні велика увага приділяється освоєнню основних методичних положень, підходів до економічної теорії, управління, статистики, бухгалтерського обліку, економіки підприємств й інших дисциплін.

Метою викладання дисципліни «Економічний аналіз» є засвоєння теоретичних і практичних знань у галузі економічного аналізу, необхідних для дослідження економіки підприємства, оцінки і прогнозу результатів його господарювання. Завданнями вивчення дисципліни «Економічний аналіз» є:

- набуття знань і навичок підготовки інформації для економічного аналізу;
- оволодіння сучасними прийомами економічного аналізу;
- набуття знань і навичок визначення резервів підвищення ефективності господарської діяльності;
- освоєння розв'язування аналітичних задач в умовах використання різних прийомів економічного аналізу;
- набуття вмінь організації економічного аналізу на підприємстві. Згідно з вимогами освітньої програми студенти мають здобути компетентності:
- здатність розуміти та застосовувати різні методи економічного аналізу;
- здатність до ефективного опрацювання облікової інформації про діяльність підприємства;
- здатність аналізувати та узагальнювати результати діяльності підприємства.

Програмні результати навчання:

- знання методів обробки економічної інформації, способів та

прийомів економічного аналізу, порядку організації проведення аналітичних робіт на підприємстві;

- вміння застосовувати різні методи в економічному аналізі;
- вміння виявляти резерви підвищення результатів господарювання та розрахувати їх величину.

Пропонований посібник написано відповідно до нормативної програми курсу " Економічний аналіз ". У ньому системно викладено історичні аспекти становлення та розвитку економічного аналізу, теоретичні засади предмета, методу, науково-методологічних основ його функціонування, організації та інформаційного забезпечення, різноманітних методів і методик аналітичного дослідження господарських явищ і процесів та пошуку резервів покращання результатів діяльності підприємств.

Особливість посібника полягає у тому, що кожен його розділ представлений у вигляді теоретичної частини, в якій розкриваються питання теорії, методології, організації аналітичного процесу, та контрольної, призначеної для перевірки набутих знань. Для цього у кінці кожного розділу подано контрольні запитання, вправи, практичні завдання і тести. Крім того, у посібнику міститься глосарій основних термінів з теорії економічного аналізу.

Розділ 1

ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ЕКОНОМІЧНОГО АНАЛІЗУ

ТЕМА 1. ПОНЯТТЯ ЕКОНОМІЧНОГО АНАЛІЗУ І ЙОГО РОЛЬ В СИСТЕМІ УПРАВЛІННЯ

Питання до вивчення

1. Загальна характеристика методів пізнання реальної дійсності
2. Принципи економічного аналізу
3. Економічний аналіз як функція управління
4. Аналітична схема процесу підготовки і прийняття управлінських рішень
5. Процес контролю за результатами діяльності

-1-

Аналіз (грец. analysis — розкладання, розчленування) - це система взаємопов'язаних й взаємозумовлених методів вивчення і наукового дослідження певних явищ, процесів, дій, результатів. У економіці застосовується з метою виявлення закономірностей і тенденцій розвитку економічних процесів, встановлення та оцінки основних факторів, що позитивно чи негативно впливають на показники ефективності. За допомогою аналізу виявляють невикористані резерви поліпшення показників діяльності окремих галузей, об'єднань, підприємств. Результати аналізу використовують для прогнозування і перспективного планування економічних процесів, а також для розробки програм і рекомендацій подальшого ефективного розвитку, прибуткової діяльності.

Аналіз - науковий метод пізнання, що являє собою послідовність дій з установлення структурних зв'язків між змінними або елементами досліджуваної системи. Спирається на комплекс загальнонаукових, експериментальних, природничих, статистичних, математичних методів.

Економічний аналіз - це комплексне глибоке вивчення роботи підприємств, їх підрозділів та інших господарських формувань для об'єктивної оцінки її результатів і виявлення можливостей дальшого підвищення ефективності господарювання.

З розвитком економіки нашої держави перед економістами постають нові, складніші проблеми економічного аналізу і його теорії.

Економічний аналіз має свій предмет, який з розвитком самої науки конкретизувався й видозмінювався. Найсучаснішим і, на нашу думку, найвдалішим його визначенням є таке: предметом економічного аналізу є діяльність підприємств і їх підрозділів, а також інших господарських формувань, спрямована на досягнення максимальних результатів за мінімальних витрат.

Тобто йдеться про успішне господарювання, до якого повинні прагнути всі підприємства. Успіх значною мірою залежить від умілого керівництва виробничим колективом, правильної організації виробництва та праці, а також від раціонального використання всіх видів ресурсів і глибокого знання справи кожним конкретним виконавцем.

У цьому визначенні чітко окреслено, насамперед, суттєву ознаку — багатосторонню діяльність підприємств, їх підрозділів та інших господарських формувань, спрямовану на пошуки відхилень показників від плану, норм і договірних зобов'язань, а також зіставлення результатів роботи підприємства з витратами. Кінцевою позицією досягнення успішної роботи є виявлення резервів підвищення ефективності виробництва.

Це визначення відповідає всім основним вимогам, які до нього пред'являються. Наприклад, воно — повне, тому що звертається увага не лише на діяльність підприємства, а й на роботу його підрозділів, а також чітко підкреслюється цілеспрямований характер діяльності. Воно не містить нічого зайвого: терміну «господарська діяльність» немає, не перелічуються джерела інформації та окремі завдання аналізу.

Діяльність підприємств включає багато складових: виробництво і реалізація продукції, її собівартість, забезпеченість трудовими, матеріальними і фінансовими ресурсами і характер їх використання, фінансові результати роботи, фінансовий стан підприємства та його інвестиційна діяльність. Це і є об'єкти аналізу, через які розкривається його предмет.

За системного підходу кожний об'єкт управління розглядають як комплекс взаємозв'язаних елементів, котрим притаманні визначені загальні властивості і котрі об'єднані для досягнення певної мети. У

спеціальній літературі рекомендується для визначення системи користуватися п'ятьма найважливішими принципами:

- системі притаманна єдина мета;
- система складається із взаємозв'язаних елементів, які створюють її внутрішню структуру;
- система існує в певному середовищі, яке може справляти обмежуючий вплив на її функціонування;
- система має певні ресурси, які забезпечують її функціонування;
- систему очолює керуючий центр, який організує її рух до визначеної мети.

Ці особливості системного підходу до управління свідчать, що економічний аналіз не може забезпечити підготовки управлінських рішень стосовно всіх аспектів діяльності. Але він є надійним інструментом для вирішення проблем саме економічного аспекту, а також для економічного обґрунтування рішень з інших проблем управління.

До методів пізнання (дослідження) предметів, явищ, процесів об'єктивного світу відносяться: аналіз, синтез, абстрагування, ідеалізація, узагальнення, дедукція, індукція, аналогія, екстраполяція, моделювання, гіпотеза (табл. 1.1).

Таблиця 1.1

Загальна характеристика методів пізнання реальної дійсності

№ п/п	Методи дослідження	Зміст
1.	<i>Спостереження</i>	Систематичне цілеспрямоване сприйняття об'єкту
2.	<i>Порівняння</i>	Встановлення (виявлення) подібності і відмінності предметів і явищ
3.	<i>Моделювання</i>	Процес пізнання із застосуванням моделей, тобто таких об'єктів, які замінюють оригінал і служать джерелом інформації про нього
4.	<i>Системний підхід</i>	Розгляд об'єкта як цілісного утворення, який складається з багатьох взаємопов'язаних елементів
5.	<i>Аналіз</i>	Сукупність прийомів і закономірностей розчленування предмета дослідження на складові частини